

15. SZ.

MAGYAR MÉSEIMONDÓ

Hogyan lett a
szász menyecskéből
székely asszony.

Magyar ember mulattatására
Elbeszéli **Gaal Mózes.**

BUDAPEST,
MÉHNER VILMOS KIADÁSA.
(Papnövelde-utca 8. sz.)

I.

Szeben városában.

Mártonos Jancsinál nincs derekabb legény,
Irigyen akad meg a szem szál termetén,
Csillogó szemében székely-dacz, székely-tűz
Elveszett az, kivel e két szem egybetűz.

Kordován csizmáját ránczra ráncz öleli.
Zsinóros zekéje pitykés gombbal teli
S az a picziny bajusz kipedert hegyével
Amor szivet sebző nyilaival ér fel.

Huszonkét esztendő virradott már rája,
De háromszor annyi az apja urára;
Gyenge már az öreg, megviselte a kor,
Igy szólott fiához kenderáztatáskor.

„Én már édes fiam nem megyek Borszékre,
Fogd bé a két hókát, ezentúl kísértsd te,
Nagy a világ, János, Brassó, Szeben néked
Borszéki vizedért megadják a béred.“

Igy jutott el Jancsi Szeben városába,
A két serény hóka csak úgy botorkála,
Menyköveszett flaszter koptatta a patkót —
Megállott egy háznál, czégéres korcsma volt.

„Gyalult forgács ha lóg valamelyik házról,
Bort árulnak ottan — Jancsi igyen számol,
A hol pedig bor van, borviz is szükséges...
Bekiált az ajtón: „kell-e borviz édes...“

Fovább nem mondhatta; hát mi baja lelte,
Fán gutta üté meg, elállott a nyelve?
Fán valaki belül szörnyen reá mordult?
Hogy esze tokjából hirtelen kifordult?

Nem gutta üté meg, rá sem mordult senki,
De még csak az esze, nyelve sem zökkent ki —
Mástól riadt ő meg, más volt, a mit láta:
A kerek világnak leggyönyörűbb lánya.

De nem is leány volt, fiatal menyecske,
Szerelmet hirdető, tavaszthozó fecske;
Buzavirág szemű, iharfa termetű,
Hasadó meggy-ajkú, galamb tekintetű.

Rajta veszett lelke Mártonos Jancsinak
— Mikor az a két szem oly csábitón csillog —
Mikor az az asszony maga a mennyország
És szívét a vágyak oda ragadozzák

Hanem megszégyelte magát utóvégre,
Rázott egyet magán s az ivóba lépe.
„Friss borvizet hoztam, künn áll egy székérrel,
Ilyen szókra fakad a daliás székely.

Tágra nyitott szemmel hallgat a menyecske,
Mintha nem értené, mintha szót keresne,
Nevetne is, nem is; beszélni akarna,
Elakad ha kezdi, s kigyulad az arcza.

Talán azt restelli, hogy nem tud magyarul.
De mi az, hogy olyan áruló lángra gyul?
Hogy szőke fejét a fal felé fordítja
Mi lehet az oka, mi lehet a nyitja?

Csak a fejével int; ezt megérti János,
Ez a beszéd néma s mégis általános.
Fél székér borvizet hord le a pinczébe,
Elrakosgatja ott sorjába, rendjébe.

A pinczegádorban nézi a menyecske,
Hamis szemeivel felé incselegve,
Hívja is segítni Jancsi, de hiába;
Mit ér a magyar szó a német híjába'.

Egy kurta mondásért tudj' isten mit adna,
Csak elbeszélhetne bár egy pillanatra,
Csak azt mondhatná meg: „édes bimbó szárom
Nincs szebb rózsa nálad hetedhét országom.“

Mikor aztán többé nem volt üvegnek hely,
Int a szép menyecske, hogy Jancsi menjen fel;
Számoljanak ketten, mennyit adott, mit kap,
A fekete táblán félórát számítanak.

Jancsi kétszázat mond — esküvel hiteti,
Kétszáz húszat a más, a szerint fizeti;
Jancsi egy garassal kisebb árát szabja,
Végén kisül, hogy a garast még rákapja.

Ilyen egyszeregyét még nem evett Jancsi,
Hanem csak egyre lett azután kíváncsi,
Mit mond a menyecske, ha behajt czakumpakk:
Holmit falni kéne; a lónak meg abrak.

De őt nem szedi rá, ha még oly fura is,
Székely eszén túl nem járhat a kis hamis.
Duplán hagyja nála a ráadást, úgy ám,
Jól meg kell érteni, itt költi el duplán.

Akadt ott a lónak széna, zab egy rakás,
Akadt a gazdának jóféle harapás:
Gyenge csirkehússal prézlibe kirántva
Mint egy kicsi grófot Jancsit úgy kínálta.

Jóízűen falta, a menyecske nézte
A konyhaajtóból, majdhogy megigézte;
Nyomtatóknak veres ürmösbort adott még:
Soha sem volt János ilyen nagy úrhatnék!

Csak azt sajnálta, hogy egymagában eszi;
Hej ha ő is ennék, heh jól fogna esni!
Mikor végére ért a szép asszony főzte,
Jancsi, a mint illett, szépen megköszönte.

S a kicsiny kacsóba egy forintot nyomott.
De erre az asszony úgy elszomorodott;
Hej ha magyarul tud, beh megmondta volna,
Hogy ilyen meg olyan, hagyjuk azt máskorra.

Igy is belelopta a zeke zsebébe,
Mikor Jancsi kiment lovát szedni fékbe
Mert a menyecskét is elfogta valami,
Csakhogy magának sem birta megvallani.

Nem búcsuzom végkép, visszajövök én még,
Visszajövök hozzád ha addig is élnék,
A mig újra látlak, áldjon meg az isten,
Föltett szándékomban engem is segítsen.

II.

O t t h o n .

Nem lesz majd másodszer olyan néma játék,
Vett magának Jancsi egy diáktól kátét,
A kiből, mint mondá, tanulhat német szót,
Egy esztendő sem kell, s érti a csiziót.

Élt a falujában egy bolondos fráter,
Katona viseltes, ki sokfelé járt-kelt,
Taliánországot szemtől-szembe látta,
Minden nyelvet beszél, nagy a tudománya.

A plébános után ő az irástudó,
Követválasztásnál első ő s a bunkó,
Szóval híres ember, ehhez fordul Jani,
Ez fogja őt német szóra tanítani.

Hónapos malaczo, köből búzát fizet,
Ráadásul minden két hétben borvizet,
Ha ő instruálja „könyvnélkül“ németre,
Félév mulva beszél, ő jót áll érette.

Megkötik az alku, tanít Boda Pista,
Lesz belőle ha kell német grammatista;
Egy pohár bor mellett hamar fog az elme,
Három hónap mulva német lesz ő kelme.

Nehéz a német szó, csak úgy sinylik a száj.
Ha „linkszumkerdájkot“ kimondani muszáj,
„Szuprarbitrungs“ pedig épen nyelv facsaró,
Mintha a torokból kijönne egy karó.

Ezek a fő szavak, magyarom: gyöngyvirág,
Turbékoló szentem, e képen mondanák.
Egész szótárt szedett Jancsi a begyébe;
Pedig isten látja, mily kinnal szedé be.

Csak úgy gőzölgött a tudománytól feje.
„Mit mond a szép asszony, jaj de meg lesz lepve!“
Azt a perczet várja, beh későn is jó meg,
Beh lusta az idő az epekedőnek.

Félesztendő telt el azóta, hogy látta,
Oda lett a szive, sorvadott utánna.
Megrakta szekerét borvizes üveggel,
Fejét német szóval s azután útra kel.

III.

Hogyan jár Jancsi a német szóval?

Alsó Porumbáktól, a mint hajt sebesen,
Messziről kukucsált nagy tornyával Szeben;
Jancsi gondolatja gyorsabb a hókánál,
Már a felhők között, már Szebenben járkál.

Hangya-zsombék gyanánt nyüzsg benne az érzet,
Bogarászó lelke messzi-messzi téved;
Nem csoda ha lovát ereszti kantárra
S emléket kergetve elmélyed magába.

Csak akkor riad fel, hogy a vámhoz érnek,
Itt már magyarul egy kukkot sem beszélnek.
A talián sipkás, bugyogós németek
Csak a „suszter-tallér“-szedéshez értenek.

Előre feldobog a szive Jancsinak,
Még szótlán haladott, fatuskó a minap;
Száját se tátotta, csak a zsebe nyílt meg,
De most szemébe néz hunczfut németjinek.

Nemcsak szemébe néz, fülébe is dörög,
Karika-csapásnál nyelve jobban pörög.
Nem hiába tanult Pistától félévig
— No de a tudományt nem kanállal mérik. —

Megáll a szekérrel. Odalép a vámos
S ilyen jóreggelt mond német nyelven János:
„Rékc riktájkprézentirt“ (szerencsés jóreggelt).
A vámos csak nézte, árva szót sem felelt.

Bámul az ebadta — eszmélődik Jankó,
Kinek nagy kedve jött az idegen hangtól,
S hogy a bámulatot teljesebbé tegye,
Ilyen szókra csuszsant nyelve gyilkos hegye.

„Knitnider cum gebét (hogy vált még a világ?)
— Erre meg röhög az akasztófavirág,
S furcsa intésekkel mutat a fejére,
Mintha oda még egy kerekecske kéne.

Haragra gyul János: „disznyó teremtetete,
Hát az én beszédem csak azt érdemlette,
Hogy kikaczagjon az oktondi, bugyuta —
S öklét emelgetve könyökét mutatta.

Megijedt a német, befut a vámházba
Kétségbeesetten ugrálva, lármázva,
Es harmad magával rohan sietősen,
Hogy Jancsi lábára bilincseket üssön.

Azt hitte ugyanis, hogy szegény megbomla
S biztonság okáért megkötözte volna.
Vette észre János a jámbor szándékot,
Csattantott egy nagyot s avval odébb állott.

Igy ért a városba, dob pereg mellette,
Csapat katona megy, lábat illengetve;
Elől aranycsákós, parádés úr lépett,
A ki reá nézve mondá ez ígéket:

„Hapták kompánia rékc sát,“ (magyar nyelven)
Igy volna: „hát maga földi, merre megyen?“
Ez aztán becsület, erre ő is felel,
Meggondolja előbb és szól értelemmel:

„Haltverda bájmfuszrut“ (Ide húzott lelkem
Követem alásan); hát az méregtelten
Hadonáz kardjával, s magyarul ráförmed:
„Fogja be a száját, elhallgasson kelmed!“

No ilyet nem látott világ életében,
Köszönj a németnek, akár milyen szépen,
Menyköveszett szemét lelkedig mélyesztí,
A nyelvét se tudja a mint kell érteni.

Összecsődült a nép, bomlott úgy kaczagott,
Nem birta már Jancsi tovább a haragot,
Leszáll a szekérről, ostornyelet ragad:
„Ebadta csöcselék, elhordd innen magad.“

Megtisztult a térség, csak egy úr marad ott,
A ki János szaván épen nem kaczagott,
De jóakaróan vállát veregetve:
„Hát kend a német szót merre szedegette?“

„Nem szedegettem én, drága pénzen vettem,
A tanítónak egy malacot fizettem.“

„Kommándó-szavakat tanult kend atyafi,
Kaszárnyán kívül azt nem lehet hallani!“

„No megállj csak Pista, no megállj csak henger,
Ez a tanúság egy malaczocskát megér,
Hanem a bolondság — azért megdöngetlek,
Az lesz ráadása tanítás-pénzednek.“

Keresett azután egy szük, hosszú utcát,
Azon hajtott tovább, hogy sokan ne tudják;
Ne lássák merre megy — hej be fájt a lelke,
Hogy a német beszéd elmarad már vele.

IV.

Szász leány száján magyar szó.

Megállott a hóka mondatlan is ottan,
Jancsi a szekérről a flaszterre pattan;
Flaszterről a házba, házból a konyhába,
Hát a „sporhelyt“ mellett csakugyan ott álla.

Piros volt az arcza, mint érett cseresznye,
Hogy Jancsit meglátta, halvány lett egyszerre,
Pedig szegény Jancsi olyan szépen nézte,
Míntha nem leányra, de szent képre nézne.

Átkozott a neved gonosz Boda Pista,
Hogy a németséged meg volt hamisítva,
Hogy kommandirozni tanítottad Jankót,
Mikor a szerelme keres német hangot.

Kalapját levette, s hallgatagon állott,
A menyecske szeme hamisat villámlott:
„Derék legény, hogy még jónapot sem kíván.“
Majd elájult Jancsi e szavak hallatán.

„Hat hónapja várom, s nem jön a borvizzel,
Beszéltem azóta ezer borszékivel:
Miért nem jön immár, hiszen megígérte“
Jancsi áhitattal hallgat az ígékre.

Azt hitte, hogy az ég megnyilt feje felett
S angyalok szájából hallja a zengzetet,
Hogy tündéri kezek csengetnek oly szépen,
Annyi furcsa öröm fészkel az eszében.

„Látja magyarul is tanultam azóta,
Rászokott a nyelvem hamar minden szóra,
Mefogadtam Trézsit, beszélgettünk együtt,
Ő is székely leány, arról a helyről jött.“

„Hát gondolt reám is, hát nem felejtett el
— Közbe kiált János végtelen örömmel, —
Szegény székely legényt eszébe' tartotta?
Pedig sok megfordult, változott azóta.

Én sem felejtettem, nem is tudtam volna,
Megjelent a képe előttem naponta;
Hiszen — s itt elakadt, annál többet gondolt,
A mit elmondani nem mert, mert bolond volt.

Talán kikaczagná, ha elmesélgetné,
Hogy németül tanult — majd elpirult belé —
Hogy nem volt egy percze, miben rá nem gondolt,
De miért mondja el, hisz ez oly bolond volt.

Hanem a szerelem végtelenül bátor,
Nem ijed meg könnyen saját árnyékától;
Jancsiba is erőt öntött a szerelem
S ajkán ilyenforma nyilatkozat terem.

„Régen fundálom már, hogy és mint kérdezzem,
De attól tartok, hogy mégsem illedelem.
Úgy szeretném tudni bár a keresztnevét,
Ugy-e nem haragszik, nem neheztel ezért?”

Mosolygott e szókra az ifjú menyecske,
Majd puha kacsóját csipőre illesztve
Incelegve szólott: „az én nevem Erzsi“
S az a két tüzes szem úgy tudott perzselni.

„Erzsi, édes Erzsi! — kiáltott a legény,
Életem élete, üdvöt hozó remény,
Virágom, galambom, te rózsa, te bimbó,
Te kit megnevezni a világon nincs szó:

Szeretlek tégedet, soha el nem hagylak.
Ha te hagysz el engem, holtomig siratlak;
Koporsóm zártáig imádkozom érted,
Koporsóm zártáig úgy imádlak téged.“

Lehajlott a leány, mint a virág kelyhe
Mikor rá az est a harmatot lehelte,
Édes mámor-érzet ringatta kebelén
Szerető karjával fogta át a legény.

Én istenem mért is adtál boldogságot,
Ha olyan kicsinyre szorítja határod,
Ha a legelső csók méze elkésérül,
Mert a válás kínja ömlik rá méregül.

Az öreg Kasztnernek nagyon furcsán esett,
Mikor a leánya mindent felfedezett;
„De már azt nem hagyom, székelynek a lányom
Ha háromszor gróf is, ölébe nem hányom!

Nem arra való az én leányom keze,
Hogy mint kapocs hozzám a székelyt kötözze,
Inkább a koldusnak, csakhogy legyen német,
Inkább annak adlak, mint székelynek téged.“

Megtudta ezt János, vérezett a szive,
Daczos büszkeséggel takarja, fedi be,
Csak mikor az Erzsi kezét megszorítja,
Az éles fájdalom majd ketté hasítja.

„Megáldjon az isten, örökre megáldjon,
Könnyekkel öntözött eltépett virágom ;
Ha látsz hideg őszszel páratlan madarat
Bus életem képét ismerd meg az alatt.

Mert engem az isten csak azért teremtett,
Hogy egyszer ismerjek, érezzek szerelmet,
Te voltál ez az egy, többre nincs szükségem ;
Siromra rozmaring koszorút küldj nékem.

IV.

Szomorú fordulat.

Jancsi tüzes lelke, amint lángot kapott,
Magasra lobbant fel, mindent elragadott,
Nem nézett akadályt, pedig utját zárta
A menyecske apja — Erzsi nem volt árva.

Tizenhat esztendő alig volt, hogy apja
A beteges Mishez feleségül adta,
Félévig sem bírta Michel az életet,
Igy lett özvegy asszony a fiatal Lisette.

Apja rég sarkalja: menjen immár férjhez,
De mikor a szegény szerelmet nem érez,
Vagy nem érzett eddig . . . mert most . . . most érezi,
De remeg a lelke, bajt kezd már sejteni.

„Megkérem a kezed gyenge gyöngyvirágom,
Van munkás két kezem, javadat kívánom —
Kicsiny Székelyország, de elég nagy arra,
Hogy boldogok legyünk, ha isten akarja.“

Jól estek e szavak Erzsi jó szívének,
Mint a költő lantján a jövő remények,
Az ifjú szív álma, pendül az, de hátha
Mefagyasztja mind az élet rideg átka.

De az nem hervadt el, nem fogta az átok,
— Mikor verte isten meg az igazságot?
De igen az apát, ki büszkeségének
Két szivet áldoz fel . . . a gutta üté meg!

Ott fekszik nyomorún, keze-lába egy fa,
Annyi ereje sincs, hogy megmozdulhatna,
Verejtéket izzad kopasz, tar homloka . . .
De van ki ápolja, ki azt lecsókolja.

Merev arczán százszor simúl végig e kéz,
A könyező két szem reá szeretve néz,
Párnáját fordítja, enni ad ha éhes,
Álmatlan éjeken érte lesz beszédes.

Ez a csókoló ajk, ez az angyal lélek,
Ez a hálás leány: átkát köszöné meg,
Azt a szivet tépő terhes apa-átkot,
Mely nem hervaszthatá el a szép virágot.

Piros pünkösd napján hajnal hasadtakor
Erkezett meg János nyakig lepte a por.
Csorgott az izzadság homlokán és arczán,
Hej ez a mai nap, bút, örömet ad tán? . . .

De hát mért is jött el? hajította valami,
A szive tudná a többit elmondani.
Erzsi a legényt már teljes két órája
A küszöbön várta fekete ruhába'.

Nem szólt neki Erzsi, fejét lehajtotta,
János kezét aztán sokáig tartotta,
Égető szemével nézte soká nézte . . .
„Keressen fel engem pünkösd ünnepére!“

V.

Piros pünkösd napján.

Mint mikor a sötét temető árkában
Magános viola rejtőzik árvádan,
Olyan ibolya volt Erzsinek a szava
János kebelében százszor visszhangozta.

A szép Lizi — otthon ez volt az ő neve, —
Nem azért gyuladott forró szerelemre,
Hogy az apa-szeszély semmivé tegye azt,
Hogy árny legyen, kit az első fény elriaszt.

Harczra kelt atyjával, állhatatos harcra,
A hol mind a ketten vártak diadalra.
Gazdag kérők jöttek, fiatalok, szépek.
Lizi erős maradt, azok visszaléptek.

A vén gögös szásznak a szive epe lett,
Kiüzött kebléből minden szép érzetet,
Makacs leányára kimondta az átkot,
Hogy elhervaszsa e gyönyörű virágot.

János erős szívét megrázta a látott,
Erősen sajnálta a szegény virágot,
A kire kettős kín ez az élet mostan
S ilyen szókba tör ki mélyen meghatottan:

„Nem érdemlette meg, de vigasztalódjék,
Bár csak könnyíteni én is képes volnék,
Bár csak megoszthatnám, bár nekem is jutna;
Kettőnek könnyebb lesz, mi az egyet nyomja.“

Jánosra nézett az öreg és szemében
Nem a láng villant, a mi réges-régen,
Engesztelő sugár, békülő tekintet
A János szívére gyógybalzsamot hintett.

Mintha mondta volna: „Vidd el, tiéd lányom,
Drágább kincsem nincsen ezen a világon.
Legyen ő is székely, engem se hagyjatok,
Nálatok nélkül én hitvány semmi vagyok!

El is vitte Jancsi Györgyó-Alfaluba,
Új cserepes házat építtetett oda,
Avval szembe kőből tornáczos palotát
És abban nyitottak ők virágzó korcsmát.

Árultak ott minden szem-szájnak hizelgőt,
Talált ott az utas mindenkor pihenőt,
Pattogó menyecske izgett-mozgott benne,
Még a német szót is végkép elfeledte.

Most csak János uram dicsekedik váltig,
Hogy ő németül a pappal is vitázik:
„Linkszumkertájkbájmufuszfaterunzerbisztú“
Pattog a szájából, mint a töltött pisztoly.

96807